

Aqua correctio, ex libris Dioclis.

Cap. 4.

A Aquam imbecillissimam efficies, si tertiam partem decoquas: & odorum alba similiter decoquas: inijcere autem in hæc ipsa oportet glebam argyllæ aridæ, quousq; maceretur. Sit autem mensura semisextarius in amphorâ. Vbi autem decoxeris, bibatur. Ita etiã odorẽ ab aqua extrahes, si calefactâ manu ad uentũ pfundas, & in uase immenso insoles, atq; in multa uasa paulatim diffundas.

Aqua purgatio, ex libris Athenæi.

Cap. 5.

Aqua defæcatur partim uasis stillacidis, (quæ facta à Græcis appellantur) partim colis (quæ ab eisdem hylisteres uocantur:) quæ nonnunquam quidem simplicia, nonnunquam uero duplicia uel triplicia fiunt: ut purissima aqua per hæc ipsa excipiatur. Quin & foueæ tum iuxta mare tum iuxta stagna fiunt, illic quidem, cum aquam potabilem à mari secernere uolumus: hic uero, ut si conturbatum fuerit stagnum, hirudinesq; in se uel aliqua etiam alia uitia habuerit, purissima maximeq; innoxia aqua per terram transudans, in fossas colligatur. Vbi uero multa aquæ quantitas haurienda sit, ut in exercitiis, latera foueæ lapidibus uel lignis in orbem circundant, atq; ubi pauimentum eodem modo instrauerint, puras conseruare aquas nituntur. Porro aquæ quæ defecantur, tenuiores purioresq; fiunt, ob idq; etiam frigidiores. pleræq; uero licet fuerint defæcata, uires **B** tamen à sordidis corporibus perceptas adhuc conseruant.

DE VINIS, EX GALENO CAPVT SEXTVM
LIBRI QVINTI COLLECTIONVM MEDICINALIUM
Oribasij ad Iulianum Imperatorem.

Augustino Gadaldino Mutinensi interprete.

C IN VM aquosum nominant homines id, quod colore & consistentiã aquæ assimilatur: transparens. n. ac splendens est, & purum: ac consistentia tenuè apparet: tibiq; dum gustaueris, nullã fortẽ habere qualitatem uidebitur: dumq; temperatur, multæ aquæ haud sustinet mixtionẽ. unde ab antiqs oligophorõ. i. pauciferum, uocatum est. Haud omnino autem uinum hoc ab adstrictione est semotum, at eã exolutã penitus habet: si. n. ipsum aquæ cõparaueris, manifeste ex ea cõparatione gustu persenties, id exiguam quandã adstrictionẽ assumplisse. Est & uiribus aque simile, nec caput imbecillum, nec neruos imbecillos tangens: quoniam nec manifeste calefacit. Videtur etiã nullã aliam conspicuã qualitatem possidere, non austeritatem, nõ acerbitatẽ, nõ dulcedinem, nõ acrimoniã. Idoneum autem est hoc uinum ad eorum, quæ in pulmone continentur, educationem, uirtutem nimirum roborans, & humores humectans, ac incidens moderate. Idẽ & febricitantibus minori cum periculo datur, quã alia uina. Nã huic uni ex omnibus uinis inest, ut aquæ & uini malitias effugiat. Præterquã autem, quod nunquam caput lædat hoc uinum, sæpius etiam iuuat: leues eos dolores, qui ab humoribus in uentriculo contentis excitantur, sedans. Inuenies autem aliquando quosdam ob aquæ potionem capite dolentes, præcipueq; cum ipsa praua fuerit, quæ dum corruptur, naturale robur uentriculi exoluit: quo iam imbecillo reddito, ichores biliosi ex ore uentriculi in eius spacium confluere consueuerunt, sicuti ijs, qui ieiunarunt, accidit. à quorum malitia & læsione prædictum uinum hominem liberat: primum quidem ac statim epicraseos. i. temperamenti ratione: postmodum autem, eo q; roboratus uenter, deorsum, quæ sibi noxia sunt, peltilis autem, qui admodum calidi sunt temperamento, aquæ potio magis, quàm uini confert. Quod si quandoque uino indigent, dandum ipsis est, quod tenue sit moderateq; austerum. Vina aquosa cum urinas cieant, paucissimum corpori præbent alimentum: eaq; sola ex uinis tuto etiam recentia bibuntur, quemadmodum Gaurianum nominatum, & aliqua ex Sabinis. In unaquaq; autem natione talia uina gignuntur: in Italia imbecillum Sabinum, quod etiam febricitantibus dant: in Asia Tiracazenum, & Tibinum. At si eorum signa audieris, facilius in unaquaque natione talia uina inuenies. Apud nos cito potabilia euadunt Tibinum, & Arsyinum, & præter hæc Tiracazenum. Dulce uinum, nec tenue exquisite, nec splendidum: sed plus minus à prædictis recedere, neutrum uero habere, comperies. Calefacit autem uinum dulce, crassumq; consistentia est. Ac particulares eius uires, quas dum poratur, præ se fert, has duas qualitates consequuntur. Nam color ex sui ratione nullam, uel in iuuando, uel in lædendo uim obtinet. Quam crassum autem consistentia est hoc uinum, tam etiam tarde meat: ita ut nõ solum aliquam ex ob-

Kx vi structis

structis particulis obstructione non liberat, ut etiam obstructionem adaugeat. Ob idque iecori affecto maxime nocuum est, præcipueque quando phlegmone aliqua uel scirrhus in ipso sit. Modèratius autem lædit, quando à crassis obstructum fuerit humoribus uiscus id, uel quando imbecillitate afficitur, sicuti in affectionibus, quæ proprie hepaticæ uocantur. Post iecur lien à dulcibus uinis læditur: non tamen pulmo, quædo crassum humorem in bronchijs habet. Dulce enim uinum in acutis morbis ad expuitionem confert, cum iam peripneumonia, & pleuritis concocta fuerit, nec iam phlegmone uexentur particulae. Quo autem magis à uehementi caliditate distant uina dulcia, eo minus capitis grauitatem mentisque lesionem faciunt: At facilius, quàm alia uina deiciuntur, magnaque reddunt uiscera. Non sunt autem microcholis idonea: materia enim sunt omnia uina dulcia flauæ bili. Nec solum, quia multa caliditas tales humores amaros reddit, uina dulcia febricitantibus non conueniunt: sed etiam quia cum crassa sunt, neque ad urinam transeunt, nec secum unà biliosos humores educunt, nec euacuant. Vnum autem duntaxat bonum hoc ipsis inest, quod uentrem leniunt: quare ipsa præbunt. nã si hoc non fecerint, omni sanè modo lædunt. Præter alia enim sunt siticulosa, hæc ipsa re indicantia, quod facile bilescunt. Sunt & talia uina flatuosa. Inferioribus tamen intestinis haud sunt nocua, quod flatus ab ipsis genitus tarde meet, mox returque in hypochondrijs quousque perfecte concoctus ac tenuatus fuerit. Dulce simul & austerum est uinum, quod in Cilicia est, contrarijs constans qualitatibus: quare prauum existit: quippe quod nec distribuatur, nec descendat: sed diu in uentre permaneat, ipsumque inflat. Nigrum uinum, quod citra dulcedinem austerum apparet, uel acerbum: replet, ac tarde meat, ambasque defectiões, tum quæ per aluum, tum quæ per uesicam fit, cohibet: facileque acescit, & uomitum prouocat. Solis autem uentris fluxionibus conuenit, nec in his ad saturitatem est bibendum. Album simul & austerum uinum nec ipsum urinas ciet: sed si crassum est, in hypochondrijs moratur: si non crassum, non æque ad urinas transit, sicut alba & mediocriter austera. Cirrhum, id est fuluum, & austerum uinum, fluxionibus uentris et ipsum competit. Duplex autem fuluum sicut & nigrum, est: alterum dulce, austerum alterum. sed fuluum caput & mentem magis ferit, quia nigro calidius est. Flauum uinum summe calidum est, quemadmodum & quod post ipsum est fuluum, post hæc rubrum, postea dulce. Album cæteris alijs minus nutrit. Ex albis uinis nullum est dulce: uerum quædam austera, ac crassa sunt: quædam aquosa, ac tenuia. Ex flauis, & fuluis quædam sunt dulcia, ut Hippodamantium, & Faustianum Falernum, quædam omnino dulcedine carent. Rubra uina his sunt crassiora: quemadmodum rursus rubris alia, quæ iam proxime ad nigra colore accedunt. Atque omnia hæc pro crassitudinis ratione nutriunt. ob idque ijs, qui refectione indigent, ut uinum dulce bibant, concedendum est, præsertimque cum eorum iecur, lien, & renes uitio careant. Qui uero crassum humorem in uenis collegerunt, ijs tenuis consistentiæ uina utilia sunt: sique humor ille frigidus fuerit, acris & uetusta: si non frigidus, quæ nec acrimoniam, nec uetustatem habeant, conueniunt. Ad probos autem succos gignendos odorum præstantius est, sed caput ferit. Austeris ad roborandum stomachum, ac sistendam aluum fluentem utimur: alioqui sanè non usuri, propterea quod nec alimento distribuendo, nec sanguini procreando, nec probis succis gignendis, nec urinæ ciendæ, nec sudori prouocando, nec aluo subducendæ conferunt. Biliolis igitur corporibus nec Falernum, nec Tmolites fuluum & dulce, nec Ariusium, nec Lesbium illud, quod odorum ac fuluum æque, ac prædicta uina, est, conuenit. Calidiora enim omnia hæc uina sunt: facileque, qui ea biberint, caput dolent, ac febricitant, atque aliqua neruorum affectione tentantur. Igitur nec biliolis naturis, nec sole exustis, nec ijs, qui in laboribus multis, aut penuria, aut mœrore, aut tempore, & cœli statu calido uiuunt, danda sunt talia uina. Contra uero ijs, qui calefactione egent, pituitosis frigidisque temperamentis, ac humorum crudorum copia refertis, ociose uiuentibus in regione frigida, & hyeme, & cœli statu frigido, ac humido, bona sunt. Sanè omnium uinorum, quæ nec ualde crassa, nec admodum dulcia sunt, ut Theræum, & Scybellites, commune est, ut cum in longum temporis spacium extensa fuerint, flaua fiant colore, ac quiddam more ignis coruscans, acquirant. Nam nigra (quale apud nos Perperinium) si ueterascunt, in rubrum quidem prius, uel fuluum: postea uero in flauum colorem transeunt. Et album quale est Bithynum, quod cum inueteratum est, Romani Cecubum uocant, iam quando est tale, amarum est, & propterea potui inutile. Vitanda igitur & ita uetustorum potio est, sicuti etiam recentium. Maxime autem abstinendum est à uinis natura crassis, quando recentia sunt: tantum enim abest, ut ciborum concoctionibus quicquam conferant, ut uix etiam concoquantur: præterea nec per aluum transeunt, nec distribuuntur facile: nec urinas prouocant, nec sanguini procreando conducunt, nec nutritioni. Sed diutius in uentre suspensa (ut aqua) remanent: sique de ijs parum quis biberit, facile acescunt. Vetustissima uina ita ab albo simul, & austero, & recenti, & crasso differunt: ut alterum quidem ualidissime calefaciat: alterum sensibilibiter refrigeret. Gleucos autem, id est mustum, quàm flatuosum concoctumque difficile, & crassi succi sit, omnes norunt. Solum hoc unum bonum habet, quod uentrem subducit: quo si forte aliqua aliquando priuetur, maxime nocuum redditur. Celerrime omnium uinorum alba & aquosa inueterascunt, id est prompte in ueterascentium qualitatē transmutantur. Hæc autem est acrimonia quidem pri-
 mum,

A mum, quæ plane calefacit: postea uero amaritudo, ad quam aliquândo in decem annis peruenire conspiciuntur, nisi primis tribus quatuorue annis prius acescerint. Potentia autem simul & austera & alba uina, quæ crassitudinem habent, etiam post decimū annum quicquid, nisi rite fuerint reposita, acescere contigit. contingit autem & ipsa plurimo tēpore inueterari. talia sunt in Italia Tiburtinum, & Signinum, & Marsum, & Surrentinū, quod fermè ante annum uigesimum adhuc est crudum. uiget enim dum tot annorum est: diuq; potui aptum perseverat, haud facile nimirum amarescens: ac uirtute cum Falerno contendit. Secus autem patiuntur quæ aquosa sunt, Sabinū, Gaurianum, Arsyinum, Titacazenum, Tibinum, & id genus alia. Facile enim ad contrarias qualitates transmutantur: ad acidam quidem in principio: ad amarā autem si perdurarint. Locus sanè in quo reponitur uinum, multum ad eius alterationem facit. In principijs enim optimus est frigidus: postea uero calidus. nam tepidus facile acida reddit uina. Quando uero uina in frigido loco reposita, duobus tribusue annis perdurauerint, exinde calefieri admodū desiderant, nec amplius locum tepidum ac temperatum requirunt. Quædam autem usq; adeo sunt debilia & aquosa, ut ne à principio quidem frigidum ferant. Ex uasis porro uina continentibus, quodcunq; sinas sine obturamento, facile acescit: Sicuti sanè est ex ijs quæ obturata sunt, minus patiuntur, quæ plena sunt. Nam quæ subuacua sunt, quia in seipsis aerem continent, per illum medium citius ab ambiente extrinseco alterantur. Quæ uero usq; adeo sunt repleta, ut operculū à uino tangatur, per illud solum alterationem habēt: at tam imbecillam ac debilem, quam sanè est densum operculū. Quæ uero à pice uel gipso stipata sunt, magis perdurare comperies: quæ à corio solo, minus: quæ admodum & quæ folijs obturata sunt. Vina autem fulua apud nos optima, tria sunt: Tmolites, Lesbium, & probatissimum ueteribus Ariusium, quod in Chio prouenit, quo omnes ad optima medicamenta conficienda ac præcipue ad antidotos utebantur.

C GALENO ASCRIPTVM PRAESAGIUM
EXPERIENTIA CONFIRMATVM.

Georgio Valla Placentino interprete.

C E N S U R A.

Imitatur & hic liber ueros Galeni libros, sed ieiuna admodum oratione.

D

VICINQUE præsciscere libuerit mortis non diem modo, sed etiā horā, considerare expedit quo potissimū tempore languens ab accessione uehementer affligatur, nū inter accedendū tum impēse obri-gescat, & æstu cōflagret, diuq; ea permāserit intensio, pulsusq; sit exiguus, et segniter somnum ceperit, somnolentusq; fuerit, uel id genus aliud subierit detrimētū, id omne tēpus suspectū habere oportet. uel si etiā ita mediocriter habuerit. At circa uigorē si ægrotū deiectū, aut cedentē, aut mœrentē spectes, febrisue magnitudinē minime tolerātem, plurimumq; exæstantē, & se tenebricū uolutantē, & capite dolentē, & corde succumbentē, aut tali aliquo affectu uexatū, suspectū id tēpus tibi esse maxime oportet, si etiā accessionis principio ac uigore sint mediocria. Verū id si circa uigoris decessum fuerit, anima cōsterneretur, et sudores sint inæquales, aut frigidi, aut circa caput, aut circa pectus insurgant, pulsusq; obscuros & debiles efficiat, aliaq; id genus: id tēpus expedit suspicere. neq; tum definiendū quicquā, neq; dies mortis præferenda. Nam secunda die si contingat & quarta accessionem uehementiorem esse prima, tertius & quintus & sextus diem mortis indicabunt. Quot de causis succeduntur febres? Quicquid aut ob additamentum idoneæ materiæ, aut ob motū, aut ob astrictiōnem, aut putredinē, aut ob accessum caloris extrarij. Ac ob additamentum quidem, ut cum temperamentum nactō calidum, adiectum fuerit piper, sinapi, allium, & similia. horū enim qualitas si cordi fuerit inuecta & insita, succendet caliditatem, febremq; inflammabit. Ob motum autem dupliciter. Nam is aut ab anima, aut à corpore suscitatur. Ab anima quidem, ut cupiditate, & cura. À corpore aut, ut in labore immenso. Ob astrictiōnē, cum ob glutinositatem, aut ob quāpiam crassitudinē exaruerint obstructiq; fuerint incerti corporis meatus, aut extrema uasorū, & in pfunditatis diffflatione febris fuerit incensa. Verū ob putredinē, ut cū subiecta & redūdās materia putruerit introrsus, cordiq; fue-

GALENO ASCRIPTVM PRÆSAGIVM

rit obiecta, ac febrem succederit. Ob accessum autē caloris alterius, uelut cū in Solis ardore caput exstauerit, præcipue tunicularis pituita per arterias cordi fuerit obiecta, febremq; succenderit. E

Signa febris futuræ.

Imminentis febris nunciū est hiatus, horror, oscitatio, nausea, somnolentia, tussicula subaspera, extremorum membrorum in frigidatio. atq; hæc quidē extrinsecus præsigna. A pulsibus autē ex paucitate, & inæqualitate deprehenditur etiā quod desideratur. ac iniectione quidem, cū impensior correptio, frigetq; cū aliquāta inæqualitate atq; exiguitate. at in ascensu ferè sunt improbi, aucta diductione ad perfectū usq; uigorem, sed calore intenso, primū magnitudo augetur, deinde celeritas assumitur. Nam cum satis succēsa febris cōflagrarit, tū ingentes simulq; celeres efficit pulsus: sin autē impensius, etiā crebros. Quo nēpe pacto ante febres hiatus progignuntur: hiāt ante febres ægri ob cōcussionē, & uim ipsos intendētē. Nā quemadmodum ex ahenis ad ignis uiolentiam positus uapor attollitur multus deferuente in ipsis aqua, ita etiam ex eis quæ introrsus in corpore sunt, uapor exhalans intendit conuincitq; corporis musculos. solent nanq; nerui tepe facti desiderare. atq; ita fiunt oscitationes. At quonam demum pacto capitis dolores febricitantibus incitantur: nempe cum uenæ plenæ et à flatibus intumentes, intersectæ fuerint, in caput dolores aduehunt, uī ac tenore internorum flatuum, qui immissi dispersiq; sunt. F

De significatione sudorum.

Febrem uero sudoribus dissolutum iri cognoscimus ex eo, quod languor sit uigoris maximi, ut est qui causus nominatur. Biliosus nanq; is demū est morbus, qui cū impensius moueri oporteat, rigor efficitur. & perinde si uenter astrictus sit urinæ uæ, proxima subeunte crisi, rigor erit expectandus. Sin amborum fuerit astrictio, nec ullus præsto est uomitus, aut sanguinis eruptio, sudor multus consequatur necesse est, præsertim cū languentes prociderint, accessione incrementum capiēte, ut ea de causa magis incallescant, nonnullaq; corporis sit calida euaporatio, qualis antea nō fuerit in dudum memoratis. Pulsus ingentes, & sublimes, & celeres, in diductionemq; potius properantes, ac uelut undosi, cum arteriæ tunica atra humidaq; apparet. Totius uero corporis extrema superficies perpruriscit ac remollescit. & quandoq; ad horas rufescit. atq; hæc in critica accessione adueniunt, præeunte concoctione. & critica die bona existente, salubrium ac resoluentium sudorum fuerint indicia, Non dubium quin calorem esse expediat mediocriter sudoris solubilem, & per uniuersum corpus sibi constare, exinanireq; iuxta proportionem, atq; habitioem alacrioremq; reddere hominem. At frigidi sudores cum acuta febre erumpentes, mortem subesse minantur. at cum ardore, morbi longitudinem coarguunt. Si à sudoribus febricitantibus fuerit initium, boni & tertiani, & quintani, & septimani, & nonani, & undecimani, & quartidecimani, & uigesimiseptimani, & trigesimaliquartani. hi nanq; sudores morbos iudicant, qui autē ita non sunt, laborem significant, & longitudinem morbi, & subuersionē. Ac ubi est corporis sudor, ibi quoq; dicito subesse morbum. Et ubi est corporis frigus aut calor, ibidem est quoq; morbus. & ubi in toto corpore mutatio, fueritq; refrigeratū corpus, aut rursus incaluerit, aut color ex alio alius emerferit: morbi longitudinem pronunciat. Sudor ex somno factus citra manifestam causam, corpus significat cibum assumplisse plurimum. Quod si cibi plurimi causa non fuerit, significat egere euacuatione febricitantium corpora. Sudor aduentante febre, nec deficiente febre, malum. longum nanq; morbum, & humiditatis significat copiam. G

De sanguinis detractione ex uenis.

Vide in libro de curandi ratione per sanguinis missionem, ex quo totum ferè hoc caput extractum est.

In omni die & noctis hora, urgente necessitate, sanguinem detrahitō. aduertendo tamen in febricitantibus uigorem cessantem accessionis. In alijs autem, siue ex lippitudine, siue ex alia ratione citra febrim, ubi sanguinis detractione ex uena opus sit, doloris aut inflammationis considerato magnitudinem. qua enim hora mitigatum dolorem inspexeris, sanguinem de uena mittes. re nulla urgente quo minus fiat, satius fuerit matutino tēpore de uena sanguinē detrahē. nec statim cum ex somno experrectus, sed posteaquā ad horam peruigilarint. ac prius abluere aliquos præstiterit, & alios prius obambulare. In quo autem præoccupata custodiæ causa sanguinem de uena detrahēre permittitur, etiā post aliqua consueta exercitia sanguis è uena detrahendus. Cæterum languoris magnitudo, & uirium robur, atq; firmitudo, primæ sunt sanguinis è uena detractionis considerationes. Proinde perspiciendum cuiusmodi ea sit naturalis hominis complexio. ac atra habentibus uenas & mediocriter tenues, neq; albis, neq; carne molliculis ad euacuandum minus parcendum est: At contra parcendum, quando sanguinis parum habent, carnemq; dilabilem. Hac de causa neq; pueris sanguinem ex uena detraxeris ad quartumdecimum usq; ætatis annum. At in maximis inflammationibus ualidissimisq; doloribus nullum noui maius adiuuentum quā ad deficientē usq; animam euacuare. Aduertenda sanè est diligenter qualis sit pulsus euacuatione ab eo qui ipsum attineat suffluente adhuc sanguine. quemadmodum in alijs unde sanguis detrahitur, siquid agere expediat, ne quid modo lateat deficientis animæ quod ad interitum aduehat. H

A uehat. Quod si tempus fuerit uernum, locusq; natura temperatus, et pueri natura concinna, detrahitur sanguinē. & impensius ubi pericula insideant aut pulmonis, aut anginae, aut lateris aut cuiuspiam alterius acuti ac uehementis morbi detrahendus, ut dictum est, sanguis, pulsu usq; explorato, omne nanq; percussum membrum aduerteris non annorum modo numero, sed etiam corporationem. Neutiquam perscribi potest singulorum hominum definienda euacuationis mensura. Perspexi nanq; in nonnullis nec plus quam sufficeret sanguinis libras sex ablatas esse, & confestim extinctam febrem, neq; ullam consecutam fuisse uirium exinanitionem. Quibusdam uero libram dimidiam citra læsionem, quibus si quis duas modo exhaustisset, impensissime offecisset. Vidimus unam quoq; aliquando auferri, & minus, ac profuisse. Reuulsionis gratia qui in rectū languentium secat uenas, confestim perspicuam inspexerit utilitatem. Si quispiam annularis digiti uenam secet, ut nonnulli mediam inter medium et annularem digitum uenam, sinentes sanguinē effluere, quoad sponte cessauerit, lienem iuuari, ut in ancone uenam secando interiorē, satis comode nanq; lienī prodest male habenti sanguinis detractio ex manu sinistra. Atq; adeo profecto in pleuriticis in rectum languentis ex uena sanguinis detractio utilitatem frequenter demonstrat

B euentissimam: At ex opposita manu, aut prorsus obscuram, aut expectabilem. In gentibus oculorum doloribus succurrit siue humeralis appellata uena, aut quæ ab ea deuiat in ancone secta, perspicuam confestim afferendo utilitatem. In latere autem languente, aut pulmone, aut septo transuerso, aut liene, aut iecore, ac uentre paraxille ad anconem diffractionem peruenientem diductam secare quidem expedit, præcipue ad emissionem quæ per fracturam cui insidet humerali uena discreta pariter auulsa. Tres nimirum hi modi sunt ad anconem sanguinis detractiois, quæ extra, & intra, & quæ media. Quæ igitur intus, infra collum languentibus utilis: quæ extra, in facie, aut in capite, at medius locus quandoq; quidem ambas habet diductas uenas ad partes anteriores manus protensas. deinde hic copulatus quandoq; statim in se inuicem existentes ad inflexionem distractionis. Incerta igitur existente sua languentis membri uena, ad mediam aliquam eundem diductioq; potius quam in sua sectio faciēda. Est etiam cum distractio infra anconem quæ in brachio diducēda nihil prohibet: non apparentibus in ancone, ut autem dicta omnia membra in ancone sanguinis detractioibus adiuuant, ita inferioribus his est, ut in poplitibus & talis. Sunt autem dictorum quæ ad coxendicem, & uellicam, & uuluam, et renibus alternantes. Ideo in ancone quandoq; sanguinis detractioibus obtemperant, cum recens fuerit inflammatio, & sanguinis uis multa, si affectio sit, quam proprie phrenitim appellamus, poplitem secare oportet, & in talis uenas. Ut in uuluis inflammationes, sectarum in cruribus uenarum adiumento, non parū leuantur, enim uero euacuationibus ab anconibus siquid sit infestum & obseruandum frigus, expeditur alimentum exhibere mediocre ad tres aut quatuor modo dieculas.

C

Cum olim pestilentia ingens Asiam occupasset, qua cadebāt innumeri, tum ego secundo die, nulla facta remissione, crus scalpendo, ad binas libras sanguinis euacuationē fieri permisi, & perinde deuitaui periculum. multi quoq; alij eo usi adiumento conseruati sunt, præcipue qui large sanguinem euacuarunt. At etiam mediocres capitis aufert dolores, fauciumq; inflammationes. At uetustiores tales casus scarificationum sectionibus dissoluimus. Oportet itaq; ex atrocibus morbis ad naturalem habitum perducere: neq; quicquam tam ad cōcinnam conuersionem agit, quā ex scarificatione sanguinis euacuatione. Inter indicē uero & pollicem secta uena & fluens sanguis, quoad sponte constiterit, uetustum dolorem, præsertim si ei membro infederit, curat. Purgatorū autem, & plus mediocritate euacuatorum, & refrigeratorum, & resolutorum, & conuulsorū, cessare purgationem expedit, aquaq; tepidam exhibendo uomere hortabimur, at præstabit illinire calido oleo manus & pedes. sistit nihilo minus somnum & lauacrum. Cæterum non satis purgatis balnea congruentiora sunt, nam noctu purgantur, hos minus pascere conuenit, at tuto purgatis, oua, & alicam, & sorbitiones, & uinum dulce exhibere expedit, quo intestinū purgatione moueatur per clysmum, conuenit etiam per posteriora lac immittere cum hircino adipe, dulciue uino, atq; ita suffluentia componere clysteribus admouendo omnifariam purgationem.

De adhibenda cautione in sanguinis detractioe.

Qui detrahare sanguinem uelit, aduertere debet ne stercus multum cohibeatur inter intestina. Proinde molli clystere euacuandus æger, ne uenæ ab intestinis uenentur, attrahantq; putridā quāpiā superfuitatū essentiā. Ex præsentī igit morbo qui sanguis detractioe egent, quouis tpe e uena sanguinē detrahemus, uigorem, & deliriū in febris particularē custodiēdo, & accessionē. Si cōtinua sit febris omnino, matutinū tēpus accommodatius. Qui uero nō præsentī morbo occurrūt, sed cauēdi cā, sanguinis exgrūt detractioē, his uernū cōgruit tēpus. In ætatib. porrò supra quātrūdecimū annū detractio faciēda. sicut intra annos sexaginta, nisi si qua mō efflagitās nos ingēs urgeat necessitas. In totūq; uires imbecillæ obseruandæ sunt, nec nō sub lingua uenas, ut in anginae morbo, oblique diffecamus, astrictioē obseruādo, quēadmodū & in capite, & in oculis ex morbis uetustis eo mō dispescunt. In pede autē, sicut in ischiadicis, aut ob anū supra interiorē talū utiliter secant. Verum per morbos acutos, detrahitur ex uena sanguinē, si uehemens appareat ægritudo,

DE VRINÆ SIGNIFICATIONE.

tudo, & occupati morbo iam puberes sint, roburque eis adsit. Si igitur angina fuerit, delige purgationem, uel siquid fuerit pleuriticum. Quod si debiliores appareant, si etiam plus sanguinis detraheris, clysteribus tertio die aluum exhauri: ac si tutus fuerit æger, etiam inedia utitor. Detrahendus igitur ex uena sanguis brachij dextri uena interiore: iuxtaque habitudinem auferendus sanguis, etatisque plus minusue considerandum. Eueniunt istorum pluribus talia, rubores faciei, & oculorum uacillatio, diductioque manuum, pandiculatioque, stridores dentium, pulsus, maxillarum contractio, refrigeratioque extremorum, flatuum oblationes per uenas: quamprimum prope sanguis de uena detrahendus sublimibus cunctis existentibus moestis flatibus, & fluxibus ad ferendam opem id accommodatius. Ferendum illud perpetuo est, ad curam salubrem uictum uniuersum, quam medicina longe præstantius esse.

DE VRINÆ SIGNIFICATIONE, EX HIPPOCRATE. GEORGIO VALLA PLACENTINO INTERPRETE.

C E N S U R A.

Nulla hic methodo Hippocratis, & Galeni uerba exscribuntur.

PRIMA urina est cum eius alba fuerit hypostasis, quam substantiam dicere possumus, & leuis, & æqualis perpetuo, donec iudicatus fuerit morbus. Significat namque securitatem, nec diurnam fore ægritudinem. Si uero intermittat, & puram quæcumque mingat, quæcumque subsidat album quoddam & leue: tum diurnior efficitur morbus: & minus tutus. Si fuerit urina subrubra, et hypostasis subrubra, et leuis, diurnior hæc, quam prima, uerum multo salubrior. Crassioris autem farinae specie in urinis hypostases, malæ: quibus adhuc peiores sunt etiam foliosæ: at tenues & albæ, admodum malæ: quibus improbiores furfuraceæ. Nebulæ suspensæ, & mobiles in urinis, albæ quidem bonæ, nigrae uero malæ. Si erit tenuis & rutila urina, ægritudinem significat crudam, ac diurnam: & sine periculo esse non potest. Letalis autem male olens, & aquosa, & atra, & crassa. Virilis autem siue muliebris atra urina, pessima: infantibus autem, aquosa. Quibus urinae tenues & crudæ minguntur diurnæ, si alia signa tanquam euasuris adfuerint, hos abscessum ad septi transversæ regionem infernas expectare oportet. Pinguedines quoque superne innatantes araneosas licebit improbare: colliquefactionis enim signum est. Considerandæ porro urinae, in quibus sunt nebulae, sursumne an deorsum meent, quosque colores habeant. deorsum enim labentes cum coloribus iam memoratis, malas esse decet arguere. Nec te fallat uesica ipsa ægra, quæ huiusmodi aliquam reddat urinam: nec enim totius est corporis signum, sed ipsius per sese. Quibus urinae crassæ, grumosæ, pauca, non febricitantibus, copia ex his tenuis adueniens prodest: præcipue tales adueniunt, quibus à principio, uel è uestigio stabilitur hypostasis. Quibus urinae perturbatae uelut iumentorum, si cephalalgia aut adsunt, aut aderunt. Quibus urinae perspicue albæ sunt, improbae, præcipue in phreniticis apparentes. Quibus hypochondria sublata, murmurantia, ilium dolore accedente, si alui humectantur, nisi flatu erumpant: uel urinae proueniat copia: hæc sanè in febris. Quibus sanguis uel pus mingitur, renum, uel uesicæ exulcerationis est argumentum. Quibus in urina crassa existente minutæ carunculæ tanquam pili pariter adueniunt, si à renibus excernitur. Quibus in urina crassa existente furfuracea eminguntur, eorum uesica scabiescit. Quibus sponte sanguis mingentibus exit, eis à renibus significatur uenulae fractura. Quibus in urinis arenosa subest materies, si uesica calculescit. Si noctu mingatur multum, exiguum excrementum significatur. Quibus biliosæ hypostases, superne autem tenuitates, celerem ægritudinem significant. Quibus in urinis insident bullæ, ex renibus significant ægritudinem, eamque longam fore. Quibus febrium uertigines à principio sunt, & pulsatus capitis, & urina tenuis, eis expectanda est ad crises febris acuminè augeri: nec mirabor cum caput circumferri uidebitur, si in amentiam deciderint. Quibus pinguis hypostasis, & accumulata, si renum uitia, & acuta significantur. Quibus ex renibus laborantibus prædicta signa sint, laboresque circa musculos spinales extiterint, si in locis sint exterioribus, abscessus, quæ Græci apostemata uocant, foris expecta futuros: sin in locis interioribus fuerint dolores, abscessus in interioribus fore expectato: Si sanguinem meiat & grumos, stranguriaque affligatur, dolorque ad perineum, ac epigastrium incidat, significat circa uesicam esse ægritudinem.

Arudinem. Quibus à principio urinæ sunt nebulosæ, uel etiam crassæ, purgandi sunt, si cætera conferre uidebuntur. Quibus à principio urinæ sunt tenues, ijs medicamen ne exhibeas. At si uidebitur, clysteribus utere. ita namq; si curentur profuerit. Quod futurum quoq; est, ex urinis licebit conijcere. nam si densior, uel pallidior, melior erit urina: si tenuior & nigrior, erit deterior. salutē namq; pronunciat. Hunc Hippocratis locum Galenus hoc modo interpretatur. Manifesto nunc crassiores tenuibus comparans dixit. non naturalibus autem tenues & nigras, pessimas ad solas tenues effectas, minime concoctam significans ægritudinem. integre namq; tenuis aquosa est, & perinde etiam alba. Quod si mutationes habeat, tempus significat. & necesse morbum commutari ad inæqualitatem in deteriorem & meliorem. Ex febribus inquit porrò Hippocrates præcipue morbis urinarum significatio colligitur utilissima. sed quoniam omne contra naturam ab eo quod est naturale inuenitur, à naturalibus sumamus principium. Vrina igitur in sanitate & habitu bono constitutis hominibus, optima est, quæ subrutila aut subflaua, crassitudine mediocris, quæq; colorem non mutat, cumq; emicta fuerit, læuem & albam & æqualem perpetuo seruat hypostasim iuxta bibentis rationē. In fœminis naturalis urina colore albior sit, quam uiri ferè necesse est, maioremq; habeat hypostasim. At infantium crassa est hypostasis, propter puerorum uoracitatem, inordinatumq; & intempestiuum motum. Læuem inquit Galenus hypostasim uocat Hippocrates continuam & indiuisam significare uolens. læue siquidē opponitur aspero. æqualem uero, ut in totum semper similem mingat. nam quæ manet concocta, neq; deinde inconcocta, non utiq; hypostasim uel profusionem totam habet inæqualem. Si queramus igitur in naturali urina colorem, uel profusionis constitutionem, & quæ à profusione inferuntur, ut nebulam sub nebula suspensam, & in fundo hypostasim, non dubium quin ad hæc conuersa urina inconcoctionem indicet in uenis esse. Optima quidem, inquit Hippocrates, urina est in ægrotantibus, quæ simillima sanorum urinæ, subuiridis uel subflaua, & albam & læuem & æqualem habens hypostasim. At deterior, eleuationem habens albam & læuem & æqualem. Est porrò hac inconcoctior quæ nebulam habet, quæq; est subternubilata. In qua enim flatus est in profundo crassus & inconcoctus, si exiguus quidem sit, extrudit reliquam materiam ut ad fundum uasis deferatur: ipsamq; dispescendo dirimendoq; uniri non permittit. Quod si redundet inconcoctus in fundo flatus, at tollit ad profusionis medium hypostasim, facitq; eam sublimitatem appellatam. Quod si flatus impendio plus fuerit inconcoctus, ad extremum profusionis agit hypostasim, quæ nebula nominatur, aut subnebula. Quanto igitur potuerit flatus distribuere, nec sustollere hypostasim, tanto inconcoctiorem esse urinam arbitrator. Quod si neq; hypostasim, neq; sublationem, neq; subnebulam, neq; nebulam urina habuerit, sciendum est morbum facientes humores naturam concoxisse. Quod si quandoq; quidem habet hypostasim, uel sublationem, uel subnebulam, uel nebulam, quandoq; autem non, pugnam natura ostendit cum ægritudine. In puris namq; tertianis & quotidianis nebula solum, uel sublatio, sæpenumero ad morbi solutionem sufficit: quandoq; uero bene coloratā duntaxat esse urinam. Plerumq; etiam color albus eius quod intus apparet illatū in profusione, fallit ignaros, quod hypostasim utilem quæ non sit, esse opinentur. Euenit siquidē ut crudus humor & albus cum urina excretus subsidat, præbeatq; uidentam utilem hypostasim. Quandoq; etiam iecore aut renibus languentibus pus cum urina excernitur, & subsidendo fallit etiam minus acutum artificem. sed prius definiendum excutiendumq; est languere hominem aut ex renibus, aut ex iecinore, alioue membro, unde per urinam purgari consueuit. deinde etiā grauius olens puris particeps inuenitur. at crudus humor p. utiles hypostases distinguitur ab inæquali substantia eius quod subsidet. neq; enim id sibi continuum manet, sed in minutas partes dispescitur tanquam arenulas, neq; omnino læue est, sicut uera est hypostasis. subinde utilium urinarū primum quidem apparet nebula. deinde succedens sublationem facit. postremo residens in fundo uasis hypostasim facit. cum perfecte id concoctum fuerit. Verum in crudis humoribus statim ab initio in uasis fundo substernitur uis multa, quod non sit utilis, sed mala tota profusio. deinde pedetentim concocta & attenuata ad medium sustollitur profusionis, facitq; sublationem. Cū uero attenuatior ac concoctior euaserit, subsidet in profusione & nebulam facit. planeq; ignaros fallit, ut existiment in deterius lapsam esse ualitudinem. Si fuerit urina magis biliosa, inquit Agrius Hippocratis interpres, & hypostasis similis, debes euacuare, siue per urinas, siue purgamine. si biliosus fuerit color, hypostasis autem alba, erit bilis cum pituita. utrūq; euacuato, si color albicans, & hypostasis rufa, seu manifesto, seu obscure, uel plus fuerit, si potentia ualida firmæq; sint uires, mitte sanguinē ex uena: si imbecillis sit, medicamen adhibe, aut ei rei accomodatam exhibe cibum.

Galeno

GALENO ATTRIBUTVS LIBER DE SIMPLICIBVS MEDICAMINIBVS

AD PATERNIANVM.

CENSURA.

Liber cum multis rationibus, tum ea maxime omittendus, q̄ hac doctrina in proprijs Galeni libris uerior, & clarior habetur.

PRAEFATIO.

VM mihi proposuiffem, chariffime Paterniane, omnia Sinigmata tã metallica q̄ aromatica, & omnem herbationem describere, optimũ duxi, quia ftudiofiffimum & peritiffimũ esse te pbauĩ. itaq; accipe, tibi exemplũ uolũtatis & ingenij offero. Igit̄ frater folicite exquire tota tua peritia hãc fcripturã. ne aut̄ calumniareriſ proſpexi. Et nequidum aut herbulam, aut aliquã aliam ſpẽm ſiue aromaticam, ſiue metallicam requirit, diutius erraret & totũ uolumen euolueret, ordine primarum literarũ A. B. C. D. &c. agam omnia ſinigmata nominare, quã in ſimplario tractantur, et in uſum medicinã cadunt. incipiemus igitur ab A. & ſic deinceps ad extremam literam perueniemus.

De ære uſto.

Aes uſtum fit maxime de clauis cupreis uetufſtis, qui in olla fictili cruda miſſi, in furno incendiũtur, aſperſi ſulfure, uel ſale, uel utroq; uel alumine, & coquuntur. Bonum autem æs, quod eſt optime uſtum, utpote rubricã colorem faciet ad ipſa capitula in ſe, quod enim eſt fruitius, eſt combuſtum. Eſt ergo uirtus & efficaciaci æris uſti ſimilis ſquamã, ſed tamen fortior eſt.

De acacia.

Acacia fructus eſt arboris ſpinofã, quã maxime in Aegypto naſcitur. hic igitur fructus uelut oliua exprimitur, & ſuccus illius in Sole ſiccatur, & in glebam redigitur. erit ergo optima acacia quã eſt penitus læuis, leuiter ſubruba, ſua uitate odoris ſui ſubacidus tranſit. & guſtu ualde ſtyptica. hãc enim maxime de immaturo fructu premitur. nam nigra de maturo fructu premitur. Omnis autem acacia uifcida ſtringere poteſt.

De ærugine uel uitreolo.

Ærugo circa aliqua metalla in quibuſdã pelagis lente & ueluti ſtillicidiũ manare perhibetur. Verum & conficitur hac ratione. Granula interiora uua, quã quali ſunt, quãq; Græce tritapta dicimus, ualde ſubſtruũtur in uafe aperto. & aſperguntur miua & aceto. deinde ſuperponitur lamina area & lata. & iterum operitur eiſdem tritaptis ſimiliter aſperſis. & lamina alia ſuperponitur, et hoc ulterius fit quãdiu uas capit, deinde oppilatur diligẽter, ne aliquod habeat ſpiramentũ. & ſic die ſeptimo aperitur. & prolatis laminis, ærugo quam traxerint leuiter abraditur. & rurfus intinguntur. Et hoc fit uſq; quo totã cõſumantur. Alij ſuper acetum acerrimum has ipſas laminas ſuſpendũt, & diebus decẽ relinquunt, deinde perferunt, & ærugine quantã inueniunt abradũt. Alij maſſulas aris ligant, & eis quali ſcobis ligamẽta decidũt, in acetoq; mittũt. & quotidie bis aut ter cõmouent, uſq; quo ærugo euadat. Eſt ergo optima ærugo quã eſt leuis, & tactu nullam aſperitudinem habet. Vires autem habet quali æris uſti, uel lapidis, & maxime acutiores.

De ammoniaco.

Ammoniacum eſt quali lachryma herbã quã Græcẽ nartex. i. ferula appellatur, ſimilis alti, ideſt aſſã: ſed uifcoſior, & folijs ueluti pinguioribus, quã contrita eſt glutinoſa quali gluten. Naſcitur autem in terris Ammonis quondam regis in ultima Cyrene. Colligitur autem ammoniacũ ſic. Maximis æſtatibus huius herbã radix & thyrfus inciditur, & ſic lachrymam fundit. & poſtea in terra colligitur. unde & ſordem capit. Verum eſt optimũ ammoniacum quod eſt mũdiſſimũ, & recentiffimum, & colore candidum, & quali pingue ut thus. Et ſi frangatur, ſpiſſum & ſplendidum apparet. odore ſubſimile caſtorio. Poteſt igitur efficaciter remollire & relaxare.

De aloë.

Aloë ſuccus eſt herbã quã eſt ſimilis ſcillã, cuius radice incifa hic ipſe promanat ſuccus, & colligitur. uel tota herba cõtuſa premitur & ſiccatur. Aliqui enim dicunt de petris eam collectam in Iudãa, & Aſia, atq; in India. Verum optimam iudicamus quã eſt fragilis, gleba munda, pinguis, ſplendida